

Nr. 17- Persillekræmmeren - 2004

Gamle traktørsteder

Gennem 130 år (1850-1980) var Stensballe et meget kendt udflugtssted for borgere i Horsens og turister. Det var Sundbroens etablering i 1854 og Odderbanens oprettelse i 1904, der satte skub i strømmen af gæster til den gl. landsby med skov og strand. Der var fire traktørsteder i Stensballe.

”Østergaards gæstgiveri”

På Bygaden, omtrent der, hvor indkørslen til Skarehus ligger, lå der fra 1860 til 1915 et lille gæstgiveri ved navn ”Østergaards gæstgiveri”. Stedet var kendt for sin idylliske have med flere lysthuse omkranset af lindetræer. Arealet blev senere inddraget som en del af Østergaards Frøavl (1884-1992) .

” Østergaards Gæstgiveri”. Postkort fra 1909.

Rasmus Østergaard (1866-1940), der var grundlægger af Østergaards Frøavl, skriver i sine erindringer (findes på Lokalarkivet): ”Min mor havde siden 1860 haft et lille gæstgiveri. Restauranten var lille, men den havde det bedste publikum. Den kunne i gode år give føden om sommeren og 500 kr. til vinteren, men restauranten fordrede et stort arbejde, der om sommeren varede fra kl. 6⁰⁰ til 23⁰⁰. Jeg hjalp ofte til i restauranten og blev vænnet til at opføre mig korrekt, - hatten af for én 2øre -”.

”Madam Jensen”

Ca. 1830 overtog snedker Jensen et fæstehus med beværtning af Stensballegård. Det lå dér, hvor AJ Auto og Industri i dag har til huse på Bygaden 68. Snedkerværkstedet lå i den sydlige ende af huset og beværtningen i den nordlige ende. Efter Jensens død

fortsatte enken med at drive stedet under navnet ”Madam Jensen”, medens værkstedet blev udlejet til snedker Grünau.

I 1940 skriver M. P. Clemmensen i ”Østjysk Hjemstavn” om ”Madam Jensen”, idet enkefru Jensen var hans tante: ”Der var småt og kneben indendørs. Gæstestuen var en almindelig stue med nogle borde og stole. De andre lokaler var små stuer, der vendte ud til haven. Den største af disse havde tante til dagligstue og soverum, den mindste stue havde tjenestepigen. Mellem værtinde og gæster var der et ejendommeligt forhold. Ved afregning var det altid værtinden, der spurgte og skulle retledes om, hvad gæsterne havde fået. Denne måde at holde regnskab på gik storartet. Den var baseret på et tillidsforhold, som vist aldrig, eller næsten aldrig, blev misbrugt.”

”Krokodillen”

I 1868 flyttede enkefru Jensen til Horsens, og huset ophørte med at være fæste. Det blev købt af snedker Grünau, der samtidig overtog beværtningen. Snedkerværkstedet blev nu inddraget til restaurant, en træpavillon blev tilbygget, og haven lagt om. Det hele fik et restaurationsmæssigt præg. I begyndelsen kaldes stedet ”Grünaus have”, men snart skiftede navnet i folkemunde til ”Krokodillen”, fordi husets træværk var pyntet med udskårne hoveder af krokodiller.

”Krokodillen” i Stensballe. Postkort fra 1900.

I 1898 blev restauranten solgt til Jens Vilhelm Edelmann, og efter hans død i 1928 overtog hans datter Vilhelmine Edelmann stedet, som hun drev indtil sin død i 1949. I 1928 blev ”Krokodillen” i Stensballe udvidet med den nedrevne pavillon fra Elbækskov. ”Krokodillen” blev nedrevet omkring 1975.

Pavillonen i Elbækskov ved Husodde

Pavillonen i Elbæk Skov ved Horsens.

Pavillonen i Elbækskov. Postkort fra 1905.

Anløbsbro til fjorddamperen i Elbækskov. Postkort fra 1905.

I 1903 fik Jens Vilhelm Edelman fra "Krokodillen" i Stensballe tillige koncession af Stensballegårds ejer, greve Krag-Juel-Vind-Frijs, i 25 år på et areal i Elbækskov, nær fjorden, hvor han byggede en udflugts-pavillon og en anløbsbro til fjorddamperen fra Horsens. Et par år senere fik Odderbanen stoppested ved pavillonen

Pavillonen blev kendt for god mad og musik. Transporten skete med tog fra Horsens og retur med skib over Boller, eller der valgtes omvendt. Endvidere var der gangvej til og fra Stensballe over markerne, ligesom der var mulighed for spadsereture fra pavillonen til Brakøre og rundt i skoven. Det er mange turister og borgere fra Horsens, der med glæde husker pavillonen. Den eksisterede indtil 1928, hvor den blev nedbrudt og flyttet til Stensballe.

Pavillonens beliggenhed kan identificeres som værende 100 m østpå, regnet fra museumsskiltet ”voldsted”, ned i lavningen og lidt til venstre, når der fortsættes ad naturstien. I alt ca. 2,5 km fra Husoddevej.

Elbækskov set fra Stensballe. Postkort fra 1905.

”Stine Skovfoged”

I 1800-tallet lå der er en lille beværtning, ”Stine Skovfoged”, ved siden af Stensballegård, der hvor tre huse i dag udgør Bygaden 72 A, 72 B og 72 C. Om selve beværtningen vides ikke meget. Sandsynligvis har den været et fæste under Stensballegård.

Spillemand Frederik Pedersen (kaldet ”Frederik-Møller”, se venligst Persillekræmmeren nr. 6), der boede, i ét i dag nedbrændt hus, på Spægbogade 2, skriver den 20/7. 1875 i sin dag-og regnskabsbog over afholdte baller: ”Stine Skovfoged synes at være en festglad sjæl”.

Beværtningen optræder ofte i forfatteren Gejlagers romaner, således i ”Esben og Else” fra 1924 og ”Fæstebondens børn” fra 1938. Romanerne beskriver i spændende form detaljer af livet i og omkring traktørstedet.